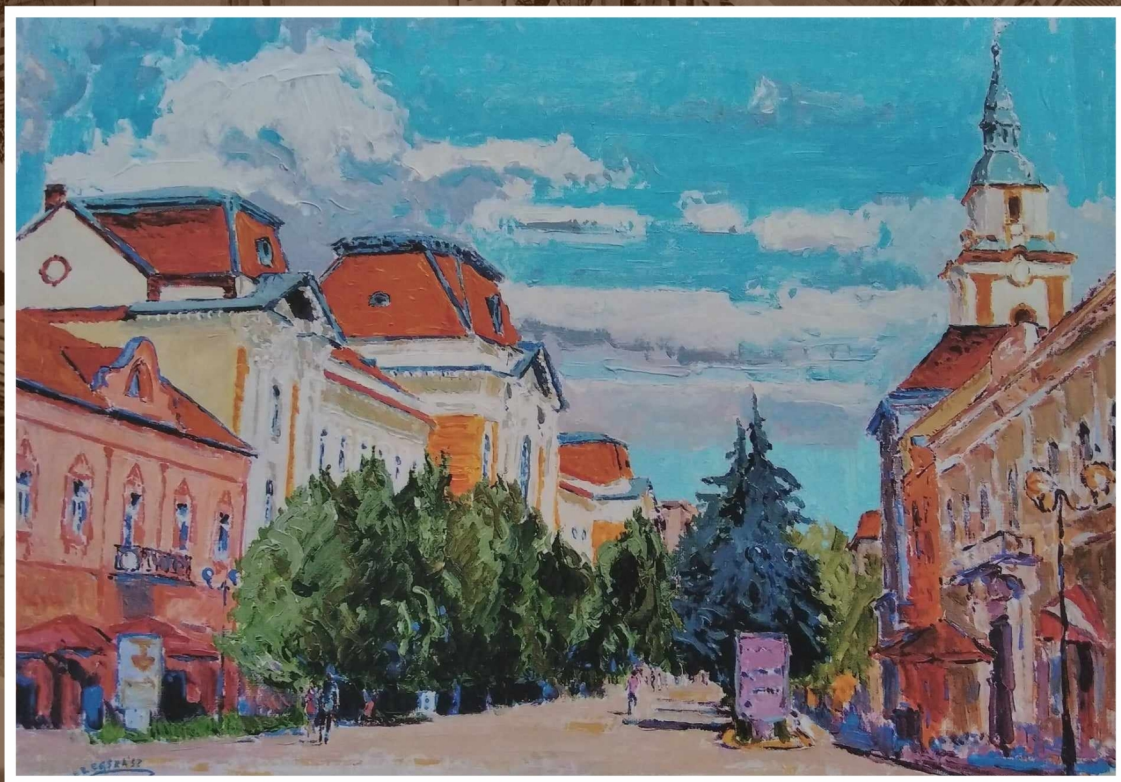

Beregszász város monográfiája

Beregszász
2024

Beregszász város monográfiája

SCREENED BY

II. RÁKÓCZI FERENC KÁRPÁTALJAI MAGYAR FŐISKOLA
Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont
Történelem- és Társadalomtudományi Tanszék

Beregszász város monográfiája

Szerkesztette:
Szamborovszkyné Nagy Ibolya
Molnár D. Erzsébet

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Beregszász
2024

ETO 94(477.87)"/.../1991"

B-54

DOI 10.58423/978-617-8143183

Szamborovszkyné Nagy Ibolya, Molnár D. Erzsébet (szerk.): Beregszász város monográfiája. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 2024. 384 p.

Jelen kötet a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpont, valamint a Történelem- és
Társadalomtudományi Tanszék munkatársainak közreműködésével készült.

© Szerzők: Braun László, Csatáry György, Dancs György, Kész Barnabás, Maruszics Erik,
Molnár D. Erzsébet, Molnár D. István, Molnár Ferenc, Rác Béla, Szakál Imre, Szamborovszkyné
Nagy Ibolya, Váradi Natália

Nyomtatott és elektronikus formában (PDF-fájlformátumban) történő kiadásra javasolta
a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Tudományos Tanácsa
(2024. április 25., 4. számú jegyzőkönyv).

Kiadásra előkészítette a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Lehoczky Tivadar Társadalomtudományi Kutatóközpontja, a Történelem- és
Társadalomtudományi Tanszéke, valamint a Kiadói Részlege.

Szerkesztette:

Szamborovszkyné Nagy Ibolya és Molnár D. Erzsébet

Szakmailag lektorálta:

Prof. dr. Barta János DSc, a történelemtudományok doktora, professor emeritus
(Debreceni Egyetem)

Prof. dr. Püski Levente DSc, a történelemtudományok doktora
(Debreceni Egyetem)

Prof. dr. Varga Zsuzsanna DSc, a történelemtudományok doktora
(Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest)

Dr. Zubánics László CSc, a történelemtudományok kandidátusa, docens
(Ungvári Nemzeti Egyetem)

Műszaki szerkesztés: *Orbán Melinda és Dobos Sándor*

Tördelés és nyomdai előkészítés: *Orbán Melinda*

Előkészítés elektronikus formában (PDF-fájlformátumban) történő kiadásra: *Dobos Sándor és Tóth Vivien*

Korrekktúra: *Gricza-Varcaba Ildikó*

Borítóterv: *Molnár D. István*. A borító cím- és hátlapján

Gogola Zoltán *Beregszász* című festménysorozatának képei láthatóak.

ETO-besorolás: a II. RF KMF Apáczai Csere János Könyvtára

A kiadásért felel:

Dobos Sándor (a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Kiadói Részlegének vezetője)

A monográfia tartalmáért és hitelességéért a szerzők viselik a felelősséget.

A szerzők álláspontja nem feltétlenül tükrözi a szerkesztők véleményét.

A tudományos kiadvány tartalmát az „Oxsico”

online plágium-ellenőrző program segítségével ellenőriztük.

A monográfia a Magyar Tudományos Akadémia 2023. évi Domus intézményi kiadvány
támogatási pályázatának köszönhetően jelent meg.

Kiadó: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola (cím: 90 202, Beregszász, Kossuth
tér 6. E-mail: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)

Nyomdai munkálatok: „RIK-U” Kft. (cím: 88 006 Ungvár, Kárpáti Ukrajna u. 36. E-mail:
print@rik.com.ua)

ISBN 978-617-8143-17-6 (kemény táblás)

ISBN 978-617-8143-18-3 (PDF)

© A szerzők, 2024

© Szamborovszkyné Nagy Ibolya, Molnár D. Erzsébet, 2024

© II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 2024

Tartalom

Bevezető.....	8
A város térszerkezetének és népességének alakulása (Molnár D. István)	15
Az őskortól Mohácsig (Rácz Béla, Kész Barnabás)	40
Kutatástörténeti áttekintés.....	40
Beregszász és környékének őstörténete	42
Az Árpád-háziak idejében.....	49
Királynéi városként a vegyes házi királyok idején	58
A középkori kőtemplom és a római katolikus egyház	64
Szerzetesek és kolostorok.....	67
Mohácstól a 19. századig (Csatáry György)	70
Városi közigazgatás, kiváltságok, vésznapok	70
Egyházi élet.....	75
Oktatás	84
A Rákóczi-szabadságharc idején	86
A szabadságharc után	91
Úrbéri viszonyok	92
A 19. század elejétől a reformkor végéig (Dancs György).....	94
Az oktatásról.....	94
Vallási közösségek	95
A város közjogi helyzete.....	99
Közélet.....	103
Nemesi felkelések	107
Gazdasági állapotok	109
Árvizek és vízszabályozás	113
Közegészségügy.....	113
Az 1848-as forradalomtól a kiegyezésig (Molnár Ferenc).....	116
Az 1848. márciusi események hatása, az első népképviselői választás.....	116
A beregszászi nemzetőrség 1848–49-ben.....	118
Az ünneplés pillanatai: a magyar szabadság utolsó hónapjai.....	122
A neoabszolútizmus kori közigazgatás kiépülése	124
Városi hangulatképek a Bach-korszakból.....	126
Mezőgazdaság és ipar az 1850-es években.....	128
Változások a város tisztikarában és státuszában	131
Helytartói látogatás, úrbéres ügyek, gazdálkodás	134
Oktatás és közművelődés.....	136
A modernizáció kezdetén: a város a dualizmus korában (Braun László)	139
Megyei és regionális közigazgatási központ.....	139
A tűzvészek és a tűzoltóság	142

Hagyomány és haladás: a város ipari fejlődése	146
<i>A népesség zöme földműveléssel és szőlészettel foglalkozik:</i>	
a város mezőgazdasága.....	153
A Beregvármegyei Kaszinó	157
A közegészségügy és a kórház	160
<i>Elvész a nép tudomány nélkül – a város iskolái .....</i>	162
Összeomlás és konszolidáció az első világháború után (Szakál Imre).....	178
A magyar összeomlás.....	178
A katonai megszállás.....	181
Közigazgatási változások	183
Gazdasági nehézségek	185
Az új közigazgatás	187
Gazdasági viszonyok, mindennapi élet.....	190
Kis magyar metropolis.....	191
Oktatásügy és felekezetek.....	196
Közigazgatási és szimbolikus revízió az első bécsi döntést követően (Maruszics Erik).....	200
Münchentől Bécsig: a csehszlovák hatalom kivonulása	
Beregszászból	200
A katonai közigazgatás időszaka	201
A nemzethűségi vizsgálatok és az <i>őrségváltás</i>	204
A polgári közigazgatás és Beregszász városi rangjának visszaállítása	210
Hétköznapok a második világháború előtt és alatt (Maruszics Erik)	218
A népesség számának alakulása és összetétele 1938–44 között	218
Szociálpolitika és szegénygondozás: Magyar Norma, ONCSA, Zöldkereszt	219
Oktatás és kultúra	226
Bombázás – nélkülözés – megszállás.....	233
A város szovjetizálása és a késő sztálini időszak (Molnár D. Erzsébet)	245
Megszállás, bekebelezés, tisztogatás	245
<i>...aki nem jelentkezik, annak kiirtják mindenféle famíliáját:</i>	
a város magyar férfilakosságának elhurcolása	251
A szovjet típusú rendszer lokális kivetítése: a valós és a szimbolikus tér szovjetizálása.....	254
A hrucscsovi időszak tapasztalattörténete (Várad Natália)	263
Mindennapok.....	263
A rendhagyó 1956-os év és a magyarországi forradalom.....	264
Az 1956-ot követő időszak	268
Az 1963-as Beadvány.....	273
Gazdasági helyzetkép.....	274
Kulturális élet, ünnepnapok	277

A szocializmus és a pangás szorításába ragadt kisváros (Váradi Natália)	282
A mindennapi élet terei	282
Gazdaság	293
Kulturális élet, ünnepek és fesztiválok	298
Sportélet	302
Az oktatás helyzete és intézményei 1944 és 1991 között (Szamborovszkyné Nagy Ibolya).....	306
A radikális változások kezdete.....	306
A városi oktatásügy szovjet átszervezése	307
Az egyházi iskolák sorsa	309
A Magyar Királyi Állami Főgimnázium <i>utóélete</i>	311
Új iskolák és régi tanárok a városban.....	314
Régi-új szakiskolák.....	329
Vallási és felekezeti állapotok a szovjet időszakban (1944–1991) (Szamborovszkyné Nagy Ibolya).....	336
Az izraeliták	336
A reformátusok	347
A római katolikusok.....	350
A görögkatolikusok	355
A baptisták.....	358
A pravoszlávok.....	360
Összefoglaló gondolatok.....	362
Források és válogatott szakirodalom.....	366
Підсумки.....	374
Summary.....	379

FORRÁSOK ÉS VÁLOGATOTT SZAKIRODALOM

LEVÉLTÁRI FORRÁSOK

1. Державний архів Закарпатської області (Derzhavnyi arkhiv Zakarpatskoi oblasti, DAZO) Kárpátaljai Területi Állami Levéltár,
  - Fond 10. (*Bereg vármegye főispánjának iratai*) op. 1, od. zb. 9, 57, 104, 107, 183, 159, 217, 251, 366, 372, 375, 394, 407, 431, 489, 527, 505, 566, 633, 639, 691, 692, 706, 753, 1077, 1113, 1135, 1148, 1149, 1214, 1271, 1291, 1313, 1317, 1412, 1703, 1704, 1806, 1835, 1847, 1979.
  - Fond 67, (*Beregszász megyei város polgármesterének iratai*) op. 3. od.zb. 207.
  - Fond 108, (*A beregszászi jegyzői hivatal iratai 1919–1939*)
  - Fond 410, (*A Beregszászi Kereskedelmi Iskola iratai*)
  - Fond 432, (*A Beregszászi Állami Gimnázium iratai*) op.1. od.zb. 93, 95, 97, 176, 179, 181, 183, 190.
  - Fond 433, (*Beregівська горожанська школа*) op.1, od.zb. 131–133, 138–140.
  - Fond 434, (*A beregszászi ukrán népiskola*) op.1. od.zb.105.
  - Fond 674, (*Ugocsa vármegye főispánjának iratai*) op.8, od.zb.409.
  - Fond 721, (*Beregszász város (főbírájának) polgármesterének iratai*)
    - op. 1. od.zb. 508.
    - op. 2. od.zb. 781, 872, 998.
  - Fond 1, (*Партійний архів Закарпатського обкому КП України м. Ужгород*)
    - op. 1, od.zb. 2237, 2809, 2810, 2843, 2875, 2881, 3457.
    - op. 5, od.zb. 13, 36, 107, 567,
  - Fond P-14, (*Beregszászi Városi Népbizottság iratanyaga*) op.1. od.zb. 51, 73, 216, 73
  - Fond P-179, (*Закарпатское областное управление сельского хозяйства, г. Ужгород*) op. 1, od.zb. 2801.
  - Fond P-195, (*Исполком Закарпатского областного Совета депутатов трудящихся*)
    - op. 19, od.zb. 51.
    - op. 6. od.zb. 33.
    - op. 7. od.zb. 36.
  - Fond P-294, (*Центральне статистичне управління Закарпатської обл. м. Ужгород*) op. 12. od.zb. 102.
  - Fond P-1490. (*Уповноважений ради у справах релігійних культів при Закарпатському облвиконкомі. м. Ужгород*) op. 4d. szrg. 100.
  - Fond P-2593. (*Архівна колекція документальних матеріалів з історії Закарпаття, зібрана М.М.Бендасом; 1785–1972 pp.*) op.1. od.zb. 2, 4, 5.
2. Архів Управління Служби Безпеки України в Закарпатській області (Arkhiv Upravlinnia Sluzhby Bezpeky Ukrainy v Zakarpatskii oblasti, AUSBU ZO) Krajna Biztonsági Szolgálat Kárpátaljai Hivatalának Levéltára, Fond 2258, op. 1, od.zb. 5636, d. 2900.
3. Государственный архив Российской Федерации (Gosudarstvennyj arhiv Rossijskoj Federacii, GARF), az Orosz Föderáció Állami Levéltára, Fond 6991.
  - op. 1. delo 526.
  - op. 3. delo 1114, 1118.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchychk orhaniv vldy ta upravlinnia Ukrainy, TsDAVOU) Krajna Legfelsőbb Hatalmi és Igazgatási Szerveinek Központi Állami Levéltára, Fond 4648. op. 4. od.zb. 17, 42, 83.

5. Bendász István Görögkatolikus Könyvtár és Levéltár (BIGKKL), 9. A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye adattárai (1949 előttiak).
6. Historia Domus: A beregszászi római katolikus plébániáról, 1945.
7. Kárpátaljai Református Egyházkerület Levéltára és Múzeuma: a Beregszászi Református Egyházközség iratai.
8. Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, XIX-J-1-j-1878 fond, 8. állag, 130. rakt. egys.
9. Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Diplomatikai Levéltár–Diplomatikai Fényképtár 90809.
10. Magyar Nemzeti Levéltár, Országos Levéltár, Földművelésügyi Minisztérium – K 184, 1918 – 62/h tétel.

KORABELI KIADVÁNYOK

11. A „Beregszász és Vidéki Nőegylet” által fenntartott és államilag segélyezett Polgári Leányiskolának és Nőipartanodának Értesítője az 1881–82. tanévről, Beregszász, Nyomatott Nagy Lajos és Sallay Lajos gyorssajtóján, 1882.
12. A „Beregszász és Vidéki Nőegylet” által fenntartott és államilag segélyezett Polgári Leányiskolának és Nőipartanodának Értesítője az 1882–83. tanévről. Szerk.: Engelthaler Róza igazgatónő. Beregszász, Nyomatott Nagy Lajos és Sallay Gyula Gyorssajtóján, 1883.
13. A „Beregszász és Vidéki Nőegylet” által fenntartott és államilag segélyezett Polgári Leányiskolának és Nőipartanodának Értesítője az 1882–83. tanévről, Beregszász, Nagy Lajos és Sallay Gyula Gyorssajtó Nyomása, 1885.
14. A „Beregszász- és Vidéki Nőegylet” által fenntartott és államilag segélyezett Polgári Leányiskolának és Nőipartanodának Értesítője az 1885/6. tanévről, Beregszász, Nagy Lajos és Sallay Gyula Könyvnyomdája, 1886.
15. A Beregszászi Állami Alreáliskola I. évi értesítője, 1890–91, Beregszász, Farkas Kálmán Könyvnyomdája. 1891.
16. A Beregszászi Állami Elemi és Gazdasági Ismétlő Fiu- és Leányiskola Értesítője az 1901/2. tanévről, Beregszász, Haladás, 1902.
17. A Beregszászi Állami Elemi Fi- és Leányiskolák Értesítője az 1892–93. tanévről, Beregszász, Haladás, 1893.
18. A Beregszászi Állami Fi- és Leányiskolák első Értesítője az 1883/4 tanévről, Beregszász, Gyulai Nagy József Nyomdája, 1884.
19. A Beregszászi Állami Fi- és Leányiskolák harmadik Értesítője az 1885–86. tanévről, Beregszász, Nagy Lajos és Sallay Gyula Könyvnyomdája, 1886.
20. A Beregszászi Állami Fi- és Leányiskolák második Értesítője az 1884/5 tanévről, Beregszász, Nagy Lajos és Sallay Gyula gyorssajtó nyomása, 1885.
21. A Beregszászi Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1886-7-ik tanévről, Beregszász, Nagy Lajos és Sallay Gyula Nyomdája, 1887.
22. A Beregszászi Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1896/7. tanévről, Beregszász, Haladás, 1897.
23. A Beregszászi államilag segélyezett polgári fitanoda második évi értesítője az 1875/6. tanévről, Beregszász, 1876.
24. A Beregszászi Hítel-Intézet Alapszabályai. Nyomatott Deák Györgynél, Beregszász, 1870.
25. A Beregszászi I. számú Állami Elemi Fiú- és Leányiskola, az Állami Gazdasági Ismétlő Leányiskola és az ezen iskolákkal összekapcsolt állami óvodák értesítője az 1903/4. tanévről, Beregszász, Haladás, 1904.
26. A Beregszászi II. számú Állami Elemi és Gazdasági Ismétlő Fiu-Iskola Értesítője az 1902–1903. tanévről, Beregszász, Haladás, 1903.

27. A Beregszászi II. számú Állami Elemi és Gazdasági Ismétlő Fiu-Iskola és „Ifjusági Egyesület” Értesítője az 1911-12 tanévről, Beregszász, Engel Jenő „Szabadság” Könyvnyomdája, 1912.
28. A Beregszászi II. számú Állami Elemi, Gazdasági Ismétlő Fiu-Iskola és „Ifjusági Egyesület” Értesítője az 1904-1905. tanévről, Beregszász, Haladás, 1905.
29. A Beregszászi Ipartestület és a Békéltető Bizottság Alapszabályai, Beregszász, 1888.
30. A beregszászi M. Kir. Állami Főgymnasium X. évi Értesítője. 1899/1900, Beregszász, Haladás, 1900.
31. A Beregszászi M. Kir. Állami Főgymnasium XII-ik évi Értesítője. 1900/1901, Beregszász, Haladás, 1902.
32. A beregszászi M. Kir. Állami Főgymnasium XI-ik évi Értesítője. 1900/1901, Beregszász, Haladás, 1900.
33. A beregszászi M. Kir. Állami Gymnasium IX. évi Értesítője. 1898-9, Beregszász, Haladás, 1899.
34. A Beregszászi M. Kir. Állami Középiskola (gymnasiummá átalakuló reáliskola) VIII. évi Értesítője 1897-8, Beregszász, Haladás, 1898.
35. A Beregszászi M. Kir. Állami Középiskola (Gymnasiummá átalakuló Reáliskola) VI. évi értesítője 1895-96. Beregszász, Haladás, 1896.
36. A Beregszászi Magyar Királyi Állami Polgári Leányiskola Értesítője az 1904/905. tanévről, Beregszász, Haladás, 1905.
37. A Beregszászi Polgári Leányiskola Értesítője az 1890-91. tanévről, Beregszász, Haladás, 1891.
38. A Beregszászi Polgári Leányiskola Értesítője az 1896/7. tanévről, Beregszász, Haladás, 1897.
39. Fényes Elek: Magyar országnak, s a hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statistikai és geographiai tekintetben, 3. Trattner-Károlyi, Pest, 1837.
40. Halász Ferenc: Bereg vármegye népoktatásügye 1876-1886. években, Beregszász, Nagy Lajos és Sallay Gyula Könyvnyomdája, 1887.
41. Kristó Gyula (szerk.): Anjou-kori oklevéltár V. 1318-1320, Budapest-Szeged, k.n., 1998.
42. Lehoczky Tivadar. Bereg- és Hevesmegyei leletekről, in: Hampel József (szerk.): *Archeologiai Értesítő, Új folyam*, 14. kötet, Budapest, MTA, 1894/2.
43. Lehoczky Tivadar. Beregmegyei régiségekről, in: Hampel József (szerk.): *Archeologiai Értesítő, Új folyam*, 13. kötet. Budapest, MTA, 1893.
44. Lehoczky Tivadar. Beregszászi lelet, in: Hampel József (szerk.): *Archeologiai Értesítő, Új folyam*, 14. kötet, Budapest, MTA, 1894/5.
45. Lehoczky Tivadar: A beregmegyei görögszertartású katolikus lelkészségek története a XIX. század végéig, Munkács, Grönstein Mór, 1904.
46. Lehoczky Tivadar: Beregmegyei régiségekről, in: Hampel József (szerk.): *Archeologiai Értesítő Új folyam*, 16. kötet, Budapest, MTA, 1896.
47. Lehoczky Tivadar: Beregvármegye monographiája, I-III. kötet, Ungvár, Pollacsek Miksa Könyvnyomdája, 1881.
48. Lehoczky Tivadar: Újabb leletek Beregmegye őskorából, in: Pulszky Károly (szerk.): *Archaeológiai értesítő*, 14. kötet. 1880. Budapest, Franklin-Társulat Könyvnyomdája, 1881.
49. Mályusz Elemér (összeáll.): Zsigmondkori oklevéltár I. (1387-1399). Budapest, Akadémiai Kiadó, 1951.
50. Szab. Beregszász város rendezett tanácsú helyhatóságának szabályai, az 1871-dik évi XVIII-ik t. cz. szerinti szervezés tárgyában. Nyomatott a részvénytársulat nyomdájában, Debrecen, 1873.
51. Thaly Kálmán: II. Rákóczi Ferenc kora, a gr. Csákyak, Szepesvármegye és a br. Palocsay-család levéltáraiban, *Századok*, 7. évf., 1873.

KORABELI SAJTÓFORRÁSOK

52. Az Óslakó: 1939, 1941–1942, 1944.
53. Bereg: 1876–1910
54. Beregmegyei Tanügy: 1898
55. Budapesti Híradó: 1848, 1853–1854, 1856–1859
56. Gazdasági Lapok: 1851, 1857
57. Hazai 's Külföldi Tudósítások: 1825, 1837–1838.
58. Hirnök: 1838, 1841–1842.
59. Jelenkor: 1832, 1835, 1845–1846.
60. Kárpátalja: 1940–1941
61. Kárpáti Híradó: 1941–1944
62. Kárpáti Magyar Gazda: 1940
63. Kárpáti Magyar Hírlap: 1938–1944
64. Közlöny: 1848–1849
65. Magyar Kurir: 1820, 1823.
66. Nemzeti: 1848
67. Pesti Divatlap: 1844–1845, 1847–1848.
68. Pesti Hírlap: 1841–1842, 1845, 1847, 1848
69. Pesti Napló: 1850, 1852, 1854, 1856–1860, 1866, 1869
70. Politikai Ujdonságok: 1857, 1859–1861, 1864, 1866–1867
71. Protestans Egyházi és Iskolai Lap: 1864–1865
72. Sürgöny: 1861–1864
73. Ung: 1889, 1909
74. Vörös Zászló: 1945–1989
75. Братский Вестник: 1957
76. Вістник Народної Ради Закарпатської України: 1945 p.

FELDOLGOZÁSOK: SZAKMUNKÁK, TANULMÁNYOK

77. Bagu Balázs: Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc Kárpátalján. Ungvár–Budapest, Intermix, 2010.
78. Balog Sándor: Sorsüldözöttek. Ungvár–Budapest, Galéria, 1992.
79. Bányai Viktória et al. (szerk.): Zsidók Kárpátalján. Budapest, Aposztróf, 2013.
80. Benda István, dr. Orosz László (szerk.): A Beregszászi Magyar Gimnázium története 1864–1989. Budapest, Magyarságkutató Intézet, 1990.
81. Benda Mária: Egyesületi és Társadalmi élet Bereg megyében. Beregszászi Nyomda és Kiadóvállalat, 2003.
82. Bendász István, Bendász Dániel: Helytállás és tanúságtétel. A munkácsi görög katolikus egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Budapest, Kairosz, 2014.
83. Bendász István, Bendász Dániel: Helytállás és tanúságtétel. A munkácsi görög katolikus egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Ungvár–Budapest, 1994.
84. Bohán Béla SJ: Adalékok a szatmári egyházmegye 20. századi történetéhez, *Magyar egyháztörténeti vázlatok* 19(2007/3–4).
85. Bohán Béla SJ: Emlékezés Pásztor Ferenc beregszászi plébánosra, püspöki helynökre, *Magyar egyháztörténeti vázlatok* 20(2008/1–2).
86. Botlik József – Dupka György: Ez hát a hon... Budapest–Szeged, Mandátum–Universum, 1991.
87. Botlik József: Egestas Subcarpathica. Adalékok az Északkelet-Felvidék és Kárpátalja XIX–XX. századi történetéhez. Budapest, Hatodik Síp alapítvány, 2000.

88. Botlik József: Görögkatolikus vértanúk a Kárpát-medencében 1914–1976. Budapest, Atlantis Kft, 2010.
89. Botlik József: Kárpátalja mint Zakarpatzka-Ukrajna autonóm szovjet tagköztársaság (1944. november 27. – 1946. január 22.), *Valóság* 46(2003/11).
90. Brenzovics László: Nemzetiségi politika a visszacsatolt Kárpátalján. Ungvár, KMKSZ, 2010.
91. Csanády György: Sorsfordító évek sodrásában. Ungvár, PoliPrint Kft, 2004.
92. Csatóry György et al. (szerk.): Kárpátalja története: örökség és kihívások. Beregszász–Ungvár, II. RF KMF–Rik-U Kft., 2021.
93. Csatóry György: Beregszász a 18–19. században, in: Szabolcs-Szatmár-Beregi levéltári évkönyv 17, Nyíregyháza, 2006.
94. Csatóry György: Katolikusok és reformátusok II. Rákóczi Ferenc államában, in: Dobos Sándor, Szamorovszkyné Nagy Ibolya (szerk.): *Mercurius Veridicus Novus*, Beregszász–Ungvár, Grafika, 2015.
95. Csatóry György: Szabadságharc a végeken Anno 1848–1849. Ungvár, Clio, 1999.
96. Csernicskó István: Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010). Budapest, Gondolat, 2013.
97. D. Molnár István: A kárpátaljai görögkatolikusok szovjetunióbeli tragikus sorsáról – három országban kiadott könyvek alapján, *Görögkatolikus Szemlélet* 4(2017/1)
98. Dalmay Árpád: Beregszász – Erzsébet királyné városa. Budapest, Romanika, 2022.
99. Dobos Sándor: Levéltári források. Beregszász természetes és első mesterséges utcaneveiről, *Acta Beregsasiensis* 10(2011/1).
100. Dr. Molnár Ambrus: „Országunkból ki-űztek, nyomorultakká tettek” (Beregszász a XVI. század második felében), *Hatodik Síp*, 1998/Tavaszi.
101. Dupka György: Autonómia-törekvések Kárpátalján. Ungvár–Budapest, Intermix, 2004.
102. Esze Tamás: II. Rákóczi Ferenc breznai kiáltványa, *Századok* 88(1954).
103. Fedinec Csilla: A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944. Galánta – Dunaszerdahely, Fórum Intézet–Lilium Aurum, 2002.
104. Fedinec Csilla–Vehes Mikola (szerk.): Kárpátalja 1919–2009 történelem, politika, kultúra. Budapest, Argumentum, 2010.
105. Fehér Máttyás: A beregszászi domonkosrendi kolostor története (1327–1556). Budapest, 1944, *Új Magyar Museum* 2.
106. Fodor Gusztáv: Adattár kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523–2016. Tiszaszentimre, NIKM, 2016.
107. Fodor Gusztáv: Akik a nagy nyomorúságból jöttek... A sztálini diktatúra koncepciósi perei kárpátaljai református lelkészek ellen a KGB ungvári levéltárának dokumentumai alapján. KRE – RKKA, Budapest, 2017.
108. Fodor Gusztáv: Elfelejtett beregszászi református zsinatok 1552-ből, *Hatodik Síp* 10(1998/4), 1998/Tél.
109. Fónagy Zoltán: Lónyay Menyhért, in: Pálmány Béla (szerk.): Az 1848–1849. évi népképviselési országgyűlés történeti almanachja. Budapest, Argumentum, 2002.
110. Goldberger Tamás: Egyszer volt beregszászi zsidó polgárok. Szemelvények Beregszászban és vonzáskörzetében egykor élt zsidók életéből. Budapest, Gabbiano Print Kft., 2021.
111. Keresztény Károly: Kálmáncsehi Sánta Márton reformációi egyházatya működése és hatása a mai Kárpátalján, in: Szamorovszkyné Nagy Ibolya (szerk.): Magyar öntudat és krisztusi, keresztény elvek. Beregszász, NIKM, 2019.
112. Keresztyén Balázs: Irodalmi barangolások a Kárpátok alján. Ungvár–Budapest, Intermix, 1993.
113. Kobály József: *Sine ira et studio*. Ungvár, KMKSZ, 1998.
114. Kocsis Károly: Kárpátalja mai területének etnikai térképe. MTA KKI, Budapest, 2001.

115. Kókai Sándor: Bereg vármegye vonzásközpontjai és -körzetei a XIX. század közepén, in: Boros László (szerk.): Kárpátalja. Nyíregyháza, k.n., 1999.
116. Korszun, O.M. (szerk.): A Kárpátaljai magyarok és németek internálása és deportálása 1944 és 1955 között. Levéltári iratok és anyagok. Uzshorod, Ukrán Országos Állami Kiadó, 2012.
117. Kovács Elemér: Beregszászi tükör. Barangolás a Vérke-parti városban. Beregszász, PoliPrint, 2007.
118. Kovács Elemér: Szőlészet, borászat Beregvidéken. Ungvár–Budapest, Intermix, 2009.
119. Kozma György: A Bereg megyei Kaszinó százéves története. Stadium Sajtóvállalat Részvénytársaság, Budapest, 1941.
120. Lehoczky Tivadar: Adalékok Beregszász történetéhez. Ungvár, Clio – KMKSZ, 1999.
121. Lehoczky Tivadar: Adatok hazánk archaeológiájához különös tekintettel Bereg megyére és környékére, I–II. kötet. Ungvár, CLIO, 2001.
122. Mandrik Ivan: Agrárproblémák Kárpátalján a XIX. század végén és a XX. század elején. Szabolcs-Szatmár-Beregi Levéltári Évkönyv12. Nyíregyháza, 1997.
123. Marosi István (szerk.): Bendász-családfa és családi krónika: Bendász- és Bacsinzky-családtörténet. Beregszász, Kárpáti, 2020.
124. Marosi István: A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye 1945. évi sematizmusa. Beregszász, BIGKL, 2020.
125. Marosi István: Bereg vármegye Tiszaháti járásának görög katolikussága a Munkácsi egyházmegye felállításától a Trianon-i döntésig. Diplomamunka, kéziratban. Beregszász, II. RF KMF Történelem és Társadalomtudományi Tanszék, 2008.
126. Maruszics Erik: Beregszász városi rangjának visszaállítása 1939-ben, *Limes* 8(2021).
127. Molnár Ambrus: Beregszász a XVI. század második felében, *Theológiai szemle* 42(1999/2).
128. Molnár D. Erzsébet: A málenkij robot nemzetiségi és felekezeti vonatkozásai Kárpátalján, különös tekintettel a református közösségre, in: Szamborovszkyné Nagy Ibolya (szerk.): Magyar öntudat és Krisztusi, keresztény elvek. A Narancsik Imre Kutatói Műhely tanulmánykötete. Beregszász, NIKM, 2019.
129. Molnár D. Erzsébet: A templom- és közösségépítő Szútor Jenő beregszászi református lelkész élete, munkássága és elhurcolása (1944–1951), in: Szamborovszkyné Nagy Ibolya, Erdős Kristóf (szerk.): „*Hívek maradtak bajban, vészben...*” Fejezetek a Kárpátaljai Református Egyház 20. századi történetéből. Budapest, NEB, RKK, 2022.
130. Németh Péter: Elpusztult középkori kolostorok, fennmaradt templomok Kárpátalján, in: Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig: Középkori templomok útja Szabolcsban, Beregben és Kárpátalján. 2. kötet. Nyíregyháza, 2013.
131. Neumann Tibor: Bereg megye hatóságának oklevelei (1299–1526). Nyíregyháza, Móricz Zsigmond Könyvtár, 2006.
132. Rác Béla: Nyersanyag-gazdálkodás a Beregszászi-dombvidék paleolit településein, *GESTA: Miskolci Egyetem Történettudományi Intézetének folyóirata* 9(2010/1).
133. Rónai János: A beregszászi római katolikus templom története. Beregszász, Haladás Könyvnyomda, 1907.
134. Sebők László: Kárpátalja településeinek etnikai és felekezeti adatai, 1870–2001. Kisebbségkutató Intézet. <https://kisebbségkutato.tk.hu/sebok-laszlo-karpatalja-statisztikaja-1870-2001>
135. Skutil, Jozef: Paleolitikum Slovenska a Podkarpatskej Rusi. Matica Slovenska, Turčiansky Svätý Martin, 1938.
136. Solymosi József: Zrínyi Ilona örökében. A munkácsi vár parancsnokai 1848–49-ben I. (Franz Laube), in: Lenkefi Ferenc (szerk.): Ad acta: Hadtörténelmi Levéltár Évkönyve 2003. Budapest, Petit Real – Hadtörténelmi Levéltár, 2004.

137. Soós Kálmán: A reformáció terjedése és megszilárdulása a mai Kárpátalja területén (1517–1600). Beregszász–Ungvár, RIK-U, 2017.
138. Szabó Géza: Beregszász dualizmus kori társadalomtörténetének sajátosságai, in: Észak-Kelet Magyarország Földrajzi Évkönyv. Nyíregyháza, k.n., 1991.
139. Szabó László: Kárpátaljai demográfiai adatok. Ungvár–Budapest, Intermix, 1993.
140. Szabó Pál Csaba: Városok és várostérképek a történelmi Magyarországon az 1900-as évek elején. Budapest, Magyar Egyetemi Kiadó, 2005.
141. Szakál Imre: „...Egymásra zuhanó sűrű történések...” A csehszlovák hatalomátvétel Beregszászban az első világháborút követően, in: Kónya, Péter (szerk.): Első világháború a Kárpátokban (Prvá Svetová Vojna v Karpatoch). Presov, Prešovská Univerzita v Prešove, 2016.
142. Szakál Imre: Beregszász és az első világháborút követő hatalomváltás in: Benő Attila at all. (szerk.): Tudományköziség és magyarságtudomány a nyelvi dimenziók tükrében. Törökbálint, Termini Egyesület, 2017.
143. Szakál Imre: Telepesek és telepes falvak a csehszlovák Kárpátalján. Budapest, MTA TKKI – Kalligram, 2017.
144. Szamborovszkyné Nagy Ibolya: A beregszászi református gyülekezet templomának története a kezdetektől 1931-ig, in: Molnár, D. Erzsébet; Molnár, Ferenc (szerk.): Társadalomtudományi tanulmányok. Beregszász–Ungvár, II. RFKMF – RIK-U Kft, 2021.
145. Szamborovszkyné Nagy Ibolya: A Magyar Királyi Állami Főgimnázium és a szovjet hatalom berendezkedése Beregszász iskoláiban (1944–46), in: Juhász József (szerk.): Kelet-európai sorsfordulók: Tanulmányok a 80 éves Palotás Emil tiszteletére. Budapest, L'Harmattan; ELTE BTK Kelet-Európa Története Tanszék, 2016.
146. Szamborovszkyné Nagy Ibolya: A református egyházszervezet szovjet mintára történő transzformálása Kárpátalján, in: Kiss, Réka; Lányi, Gábor (szerk.): Hagyomány, Identitás, Történelem 2021. Budapest, KGRE HKE KI, 2022.
147. Szamborovszkyné Nagy Ibolya: A szovjet hatalom megjelenése és berendezkedése Beregszász magyar iskoláiban (1944–46). Történelmi vázlat, *Acta Academiae Beregsasiensis*, 17(2016).
148. Szamborovszkyné Nagy Ibolya: Beregszász városának magyar tannyelvű iskoláiról (1944–46), *Közoktatás*, 20(2015/3–4).
149. Szamborovszkyné Nagy Ibolya: Gencsy Béla egyházvezetői tevékenységének főbb irányvonalai az államszocializmus idején, in: Kiss Réka – Lányi Gábor (szerk.): Hagyomány, Identitás, Történelem 2022. Budapest, KGRE HTK Egyháztörténeti Kutatóintézet, 2023.
150. Szamborovszkyné Nagy Ibolya: Oktatáspolitikai és történelemtanítás a Szovjetunióban és Ukrajnában (1945–2010). 1. kötet: Szovjetunió (1945–1991). Lira Poligrafcentrum, Ungvár, 2013.
151. Szendrey Anita: A beregszászi római katolikus egyház helyzete a szovjet rendszer kiépítésének kezdetén (1944–1949), *Acta Beregsasiensis* 10(2011/1)
152. Szendrey Anita: Adalékok a beregszászi római katolikus egyház történetéhez (1938–1963), kézirat, www.szabarchiv.hu/drupal/sites/files/Szendrey_Anita.
153. Váradi Natália: Beregszász, a Vérke-parti város a hrucscsovi időszakban a járási lap hasábjain, *Pro Minoritate* 31(2021/2), 2021. tavasz.
154. Vehes Mikola et al. (összeáll.): Kárpátalja évszámokban 1867–2010 / Хроніка Закарпаття 1867–2010. Ukrán–magyar kétnyelvű kiadvány. Ungvár, UzsNU Hoverla, 2011.
155. Zágoni A. Károly: A nagytiszteletű Beregi Egyházmegye emlékkönyve, 1865. Nyíregyháza, GRAFIT Nyomda „R” Kft, 2005.
156. Zelei Miklós (közli): A kettézárt falu. Budapest, Kortárs, 2017.
157. Zubánics László: Tájba írt történelem. Kultúrtörténeti időutazás Kárpátalja legmagyarabb városában és vonzáskörzetében. Ungvár–Budapest, Intermix, 2011.

158. Zubánics László: Túl a Tiszán van egy város Beregszász... KMMI-füzetek IV. Beregszász, KMMI, 2009.
159. Габорець, В.: Гандбольна зірка із Закарпаття: документальний повість. Ужгород, Ужгородська міська друкарня, 2009.
160. Литьо, І.: Населення Закарпатської області. За підсумками першого Всеукраїнського перепису населення 2001 року. Статистичний збірник. Ужгород, ДЛС ЗОУ, 2003.
161. Кенийз, М.: Історія середньої школи №1. м. Берегова. Берегово, 1996.
162. Пелешчишин, М.А.: Енеолітичне поселення поблизу м. Берегове на Закарпатті, *Археологія* 29(1979).
163. Різак, І. (голова): Реабілітовані історією, Закарпатська область. Кн. 1. Ужгород, ВАТ Видавництво Закарпаття, 2003.
164. Семенюк, Н. (пред.редкол.): История городов и сел Украинской ССР. Закарпатская область. Киев, Главная редакция украинской советской энциклопедии – Институт истории АН УССР, 1982.
165. Смирнов, С.В.: Пізньопалеолітична стоянка Берегове I на Закарпатті, *Археологія* 13(1974).
166. Усик, В.І.: Верхній палеолит Закарпаття: хронологія і культурна приналежність ориньяка Берегове I. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині* 12(2008).
167. Ферков, О. – Мойжес, В.: Історія середньовічного монастиря ордену св. домініка в Берегові: сучасні проблеми та перспективи дослідження, *Науковий вісник Ужгородського університету*, серія «Історія», вип. 1(42), 2020.
168. Химинець, В. et al.: Освіта Закарпаття. Ужгород, Карпати, 2009.

УДК 94(477.87)"/.../1991"

М 77

DOI 10.58423/978-617-8143183

Монографія міста Берегове. Наукове видання (колективна монографія) Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II / Редакторки: Ібоя Самборовскі-Нодь та Єлизавета Молнар Д. Авторський колектив: Адальберт Рац, Борнобаш Кейс, Єлизавета Молнар Д., Ібоя Самборовскі-Нодь, Імре Сакал, Ласло Браун, Наталія Вароді, Стефан Молнар Д., Федір Молнар, Юрій Данч та Юрій Чотарі. Берегове: ЗУІ ім. Ференца Ракоці II, 2024. – 384 с. (угорською мовою)

ISBN 978-617-8143-17-6 (палітурка)

ISBN 978-617-8143-18-3 (PDF)

У колективній монографії у хронологічному порядку представлено історію міста Берегове/Берегсас від його початків до розпаду Радянського Союзу (1991 р.), що призвів до падіння біполярного світу. Більшість праць, за винятком кількох, спираються на первинні джерела і публікуються вперше, та намагаються поєднати в одній роботі різні напрями і теми, в результаті чого перед читачем постає безперервна історія розвитку міста. Монографія, заповнюючи прогалину, окрім питань суспільства, економіки, політики, державного управління, освіти та релігійних громад може дати багато цікавої та маловідомої інформації для тих, хто цікавиться минулим містечка.

Наукове видання

МОНОГРАФІЯ МІСТА БЕРЕГОВЕ

Колективна монографія

2024 р.

*Рекомендовано до видання у друкованій та електронній формі (PDF)
рішенням Вченої ради Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II
(протокол №4 від «25» квітня 2024 року)*

Підготовлено до видання Науково-дослідним центром ім. Легоцькі Тиводора
і кафедрою історії та суспільних дисциплін спільно з Видавничим відділом
Закарпатського угорського інституту імені Ференца Ракоці II

Редакторки:

Ібоя Самборовскі-Нодь та Єлизавета Молнар Д.

Рецензенти:

*Янош Барта, доктор історичних наук, професор-емерит
(Дебреценський університет, Угорщина)*

*Жужанна Варга, доктор історичних наук, професорка
(Університет імені Лоранда Етвеша, Угорщина)*

*Ласлов Зубанич, кандидат історичних наук, доцент
(Ужгородський національний університет)*

*Левенте Пюшкі, доктор історичних наук, професор
(Дебреценський університет, Угорщина)*

Технічне редагування: *Мелінда Орбан та Олександр Добош*

Верстка та підготовка до друку: *Мелінда Орбан*

Підготовка до видання у електронній формі (PDF): *Олександр Добош та Вівієн Товт*

Коректура: *Ільдико Гріца-Варцаба*

Дизайн обкладинки: *Стефан Молнар Д.* На передній та задній сторінці обкладинки
зображено картини з серії «Берегас» Золтана Гоголи.

УДК: *Бібліотека ім. Опаціої Черє Яноша при ЗУІ ім. Ф.Ракоці II*

Відповідальний за випуск:

Олександр Добош (начальник Видавничого відділу ЗУІ ім. Ф.Ракоці II)

Відповідальність за зміст і достовірність колективної монографії покладається
на авторів. Точки зору авторів можуть не співпадати з точкою зору редакторок.

Зміст наукового видання було перевірено
на наявність збігів і запозичень сервісом «Oxsico».

**Друк колективної монографії здійснено за підтримки
Кураторії «Domus» Академії наук Угорщини.**

Видавництво: Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II (адреса:
пл. Кошута 6, м. Берегове, 90202. Електронна пошта: foiskola@kmf.uz.ua; kiado@kmf.uz.ua)
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, вигот-
товлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 7637 від 19 липня 2022 року
Друк: ТОВ «РІК-У» (адреса: вул. Карпатської України 36, м. Ужгород, 88006. Електронна
пошта: print@rik.com.ua) Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державно-
го реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції Серія ДК 5040
від 21 січня 2016 року

Підписано до друку 11.12.2023. Шрифт «Sitka Display».

Папір офсетний, щільністю 80 г/м². Друк цифровий. Ум. друк. арк. 31,2.

Формат 70x100/16. Замовл. № 3768

A monográfia kronológiai rendben mutatja be Beregszász város történetét a kezdetektől a bipoláris világ széthullását meghozó Szovjetunió felbomlásáig, 1991-ig. A zömében elsődleges kutatásokon alapuló írások – néhány kivétellel – először látnak napvilágot, s olyan szerteágazó irányokat és tematikát próbálnak összedolgozni egységes munkává, amelynek következtében egy folyamatos várostörténet kialakulását láthatja az olvasó. A hiánypótló kötet a társadalom, gazdaság, politika, közigazgatás, oktatás és vallási közösségek kérdéskörén túl számos érdekes és nem közismert információval szolgálhat a kisváros múltjára kíváncsiak számára.

